

УДК 373.3.33 (075.3)

Вікторія Жигірь, кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри професійної педагогіки та методики професійного навчання
Бердянського державного педагогічного університету

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ У ВНЗ

У статті розглядаються методологічні, наукові, організаційні і методичні основи формування професійних знань майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки у ВНЗ до педагогічної діяльності.

Ключові слова: менеджер, менеджмент освіти, професійні компетенції, управління.

В статье рассматриваются методологические, научные, организационные и методические основы формирования профессиональных знаний будущих менеджеров в процессе профессиональной подготовки в ВУЗе к педагогической деятельности.

Ключевые слова: менеджер, менеджмент образования, профессиональные компетенции, управления.

In the article methodological, scientific, organizational and methodical bases of forming of professional knowledge of future managers are examined in the process of professional preparation in INSTITUTE of higher to pedagogical activity.

Key words: manager, management of education, professional competences, managements.

Актуальність проблеми. Сучасне життя в Україні позначене докорінними реформами: політичними, соціально-культурними, економічними змінами у всіх сферах людської діяльності.

Реформа спрямована також у галузі освіти на досягнення освітою України якісно нового стану, який відповідатиме сучасному світовому рівню, та її інтеграції в міжнародний освітній простір, залучення до найвищих загальнолюдських цінностей. Одним з найголовніших завдань відродження і подальша розбудова національної системи освіти, її орієнтація на задоволення потреб народу України, національно-культурних та національно-освітніх прав і запитів усіх громадян незалежно від їх етнічної приналежності, як відзначено [11].

У нинішніх умовах у галузі освіти формується ринкове середовище в якому **менеджмент** набуває особливого значення для будь-якої організації навчального закладу, системи освіти і керівників освітніх закладів. **Менеджерські функції** виконують багато освітян: директори загальноосвітніх навчальних шкіл, ліцеїв, гімназій та коледжів, технікумів та професійно-технічних училищ, ректори ВНЗ та проректори, декани факультетів та завідувачі кафедр, лабораторій науково дослідних установ, а також самоменеджмент у навчанні студентами, яким необхідні спеціальні знання. І це вимагає від них опанування менеджменту, що є одночасно і наукою, і мистецтвом.

Навчальна діяльність – досить широке поняття. Воно включає не тільки пізнавальну діяльність, яку студенти виконують під час лекцій,

семінарів, практичних занять, але й ту самостійну роботу, яку вони здійснюють у години, коли немає аудиторських занять. Щоб засвоїти навчальний матеріал, який здобуто в ході лекції або практичного заняття, треба зрозуміти, узагальнити почуту інформацію, зробити схеми, переписати формули, розрахунки, таблиці тощо.

У психолого-педагогічному плані навчальна діяльність являє собою впорядковану динамічну систему прийомів читання, прослуховування і відтворення навчального матеріалу. Зміст навчальної діяльності студентів ВНЗ носить двосторонній характер: з одного боку – це спосіб діяльності студентів в усіх організаційних формах навчальних занять і в позааудиторний час, коли вони самостійно вивчають матеріал, визначений змістом навчальної програми, з іншого це вся сукупність навчальних завдань, які повинен виконати студент під час навчання в університеті, щоб отримати відповідно високий рівень професійних компетентностей за тією професією якої він навчається для ринку праці, які відзначає М. Єрмошенко [7].

Аналіз останніх публікацій. Розвитку та становлення професійної освіти менеджерів у галузі промисловості надається належна увага, у світ друком виходить значна кількість навчально-методичної літератури підручників та посібників авторів: Б.М. Андрушків, О.Є. Кузьмін, О.Г. Білоус, М.В. Вачевський, І.В. Іванова, М.В. Єрмошенко, В.І. Зінкевич, Я.Г. Камінецький, Й. Лесів та інші автори, проте залишається невизначеним питання підготовкою менеджерів для освітньої галузі діяльності, що спонукало вибору даної теми дослідження: “Формування

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ У ВНЗ

професійних компетентностей майбутніх менеджерів у ВНЗ до педагогічної діяльності” [8].

Мета статті. Розкрити важливе завдання, яке полягає в тому, щоб створити психолого-педагогічні передумови формування активних, конкурентоздатних, ініціативних менеджерів, спроможних до продуктивної діяльності в закладах освіти різного рівня і акредитації (початкова школа, загальноосвітня, професійно-технічне училище, коледж, ВНЗ, академія) вивчення менеджменту та підготовки менеджерів до діяльності у галузі освіти [8].

Виклад основного матеріалу. Складні умови господарювання, зміни в техніці і технологіях, зростаючі вимоги споживачів вимагають від **сучасних менеджерів** усіх рівнів управління, нових знань та навичок, які б відповідали вимогам часу. Життєва необхідність у використанні стратегічного управління, як одного з найефективніших і найпрогресивніших засобів управління організацією, спонукається розвитком ринкових відносин, позитивними зрушеннями в економіці України, зростаючою конкуренцією на будь-якому ринку.

Відзначимо, вступну частину “Білої книги” Національної освіти України в якій Президент АПН України В. Кремень відзначає, що сучасний стан розвитку теорії і практики освіти характеризується напруженим пошуком шляхів актуального й прогностичного (випереджувального) реагування на виклики часу. Високій динамізм змін, глобалізаційні процеси, непередбачуваність майбутнього, кризи, інтенсивне зростання високотехнологічних виробництв і комунікацій, людської географічної й економічної мобільності – все це позначається на якості життя в кожній країні.

Освіта, відзеркалюючи соціально-економічні запити, стає вагомим ресурсом у конкуруючих ринкових суспільствах, які пришвидшують інноваційний поступ. Тому сучасна людина в молодшому й зрілому віці об’єктивно змушена бути мобільнішою, гнучкішою, інформованішою, а також критично і творчо мислячою, відповідальною до свого розвитку, навчання і освіти вміти використовувати у своїй діяльності основи менеджменту [9].

Отже, в Україні потрібно вдосконалювати управління менеджментом у закладах системи освіти, та всієї системи навчання, виховання і розвитку. Терміни “управління” та “менеджмент” нині широко використовується. Зробимо дослідження, що є спільного і відмінного в цих двох поняттях.

Управління – це цілеспрямована дія на

об’єкт з метою змінити його стан або поведінку у зв’язку зі зміною обставин.

Управляти (керувати) можна автомобілем, конвеєром, технологією тощо. Складовим елементом управління є менеджмент, під яким розуміють цілеспрямовану дію на колектив працівників або окремих виконавців для виконання поставлених завдань та досягнення визначеної мети.

Термін “менеджмент” походить з англійської мови і означає керувати, управляти, стояти на чолі, завідувати, бути здатним впоратися з чимось, якоюсь проблемою.

За оксфордським словником англійської мови, менеджмент – це в нашому дослідженні відноситься до системи освіти:

- спосіб (манера) поведінки з людьми – учителя з учнями; викладача із студентами,
- влада і мистецтво управління навчальним процесом із високими морально-естетичними чинниками (за теорією професора О. Вишневського – це сучасне українське виховання та розвиток особистості на традиційно-християнських засадах любові і добра) [2];
- відповідне вміння й адміністративні навички управління колективами людей яких навчають;
- правила та прийоми ділового спілкування (за дослідженням Н. Примаченко – це висока культура ділового спілкування, етикету, в поведінці, жестах, мові спілкування, трудовій діяльності) [10].
- орган управління навчальним процесом та адміністративна одиниця.

Усі відзначені визначення не розкривають змісту тлумачення менеджмент, але всі разом вони наближають до розкриття його сутності.

Менеджмент – це система, що передбачає здійснення способів, методів, принципів управління, вміння спрямовувати працю людей, знання, досвід, інтелект на досягнення поставлених цілей.

Система не стала, а постійно змінювана. Це процес узгодження діяльності людей, об’єднаних в організацію для досягнення загальної мети.

Зазначимо, що Є. Воробйов у довіднику для старшокласника та абітурієнта наводить вислів основоположника сучасного менеджменту Мак-Грегора, який поділяв людей на дві групи Х та Y [5]. Люди групи Х – споконвічно ліниві, безініціативні, постійно прагнуть ухилитися від роботи, уникнути відповідальності. Як спрямувати діяльність таких людей на досягнення загальної мети? Адміністративними методами. Суворий контроль їхньої діяльності, ретельна регламентація робочого часу, особливо якщо в

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ У ВНЗ

процесі навчання вони відстають і тут необхідна особлива увага під час опитування та навчального навантаження додаткової літератури та практичних завдань. Отже, без ієрархічного апарату управління в закладах освіти в нинішніх умовах ринкової конкуренції не обійтись. Люди групи Y – радше працьовиті, ніж ліниві. Поміж них чимало трудоголиків. Вони цілком віддаються трудовому процесу, особливо, якщо він творчий, не рутинний, бо головне для них – реалізувати свій творчий потенціал, свої здібності. Для таких важливо створити атмосферу максимальної самостійності, ініціативи, виключити дріб'язкову регламентацію.

Адміністративно-командний стиль – це дотримання суворої ієрархії управлінського апарату, це контроль та регламентація діяльності організації нижчого підпорядкування, відповідальність їх перед вищими; людина простий виконавець команд вищого органу управління.

Ініціатива при такому управлінні карається. Пріоритети такого стилю – виконання планів будь-якою ціною, а плани – це насамперед, обсяги, які ставляться перед організацією, закладом. Якість, умови праці – вторинні. Такий стиль управління породжував особливий вид керівників, для них головне – план виконання тих завдань, які ставлять інші управління [3].

Демократичний стиль (його часто називають партисипативним – від англ. participate – брати участь) орієнтується на максимальну самостійність усіх ланок структури управління. Працівник – це творча особистість, що реалізує себе в праці. Зацікавленість і відповідальність – дві сторони одного процесу.

школа, професійно-технічне училище, технікум, ВНЗ, аспірантура, докторантура). Тобто особа може в процесі навчання отримати найвищий рівень знань і передавати набуті знання наступним поколінням тим хто навчається. Демократичний принцип управління в системі освіти знаходить своє вираження в сентенції “головне багатство знання, які отримують учні”.

Отже, **менеджмент системи освіти** – це управління, вміння визначити стратегічні й тактичні цілі навчального процесу, організувати працівників освіти на їхнє виконання поставлених завдань, використовуючи чинники едукативності: навчання, виховання і розвитку особистості та мотиви поведінки людей. Об'єктивна основа менеджменту освіти – відокремлення управління від власності. Звідси і відмінності підприємництва від менеджменту освіти.

Французький економіст Бернар Гурней зазначає, що управління є галузь суспільних наук, яка описує та пояснює структури й діяльність органів, які становлять апарат держави і громадських колективів та підпорядковані державній владі.

До основних категорій менеджменту слід віднести поняття організації процесу і функцій управління, рівнів управління, методів менеджменту, стилів керівництва (лідерства), управління колективом (групою), комунікацій тощо. Обсяг управлінської праці, особливо у великих організаціях, значний і потребує відповідного розподілу.

Фундаментальний Оксфордський словник англійської мови, вперше виданий ще в 1933 р., дає такі тлумачення:

Менеджмент	це спосіб та манера спілкування з людьми (працівниками).
Менеджмент	це влада та мистецтво керівництва.
Менеджмент	це вміння та адміністративні навички організувати ефективну роботу апарату управління (служб працівників).
Менеджмент	це органи управління, адміністративні одиниці, служби і підрозділи.

Спонукальні мотиви – матеріальні та моральні стимули, відданість навчанню, суспільна значущість отриманої освіти і високого рівня професійних компетентностей. **Пріоритети** – якість освіти, високий рівень знань і вміння працювати в тих напрямках до яких велася підготовка всього безперервного навчального процесу (дошкільна освіта, загальноосвітня

З функціональних позицій **менеджмент** – це **процес планування**, організації, мотивації та контролю, необхідний для формування й досягнення мети організації.

За напрямками здійснення менеджмент поділяють на виробничий, фінансовий та маркетинг.

Менеджер системи освіти – це керівник

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ У ВНЗ

ринкової орієнтації, який добре орієнтується в ринкових відносинах. Тобто це не будь-який керівник, а тільки той, хто своєчасно реагує на кон'юктуру і динаміку розвитку освіти до вимог сучасного суспільства та пропозиції, вміло перебудовує навчальний процес, використовуючи новітні освітні технології (діяльність) з урахуванням вимог ринку.

Зазначимо, що інтереси менеджера невіддільні від інтересів колективу навчального процесу (групи студентів, кафедри, професорсько-викладацького складу навчального закладу). Талановитий менеджер-викладач – успіх для колективу студентів, бо він не тільки навчає, а й виховує, прищеплює любов до науки, він діє як лідер завдяки авторитету особистості. Він умілий дипломат, чуйний вихователі і, безумовно, новатор, націлений на інноваційні процеси навчального процесу.

Менеджмент має свою давню історію розвитку і вчені доводять, що ще в Давньому шумері були сформульовані в законах царів Хаммурапі та Навуходоносора управлінські правила. Усього до нової ери фахівці нараховують біля трьох управлінських напрямків. Четверта відбулася в XVII – XVIII столітті, коли почав формуватися розвиток ринкової економіки і почав набувати швидкий розвиток індустрії та різних видів виробництва. Саме тоді й відбулося відокремлення управління від власності.

Управління, ставши професійним заняттям, поступово перетворюється на менеджмент. Наприкінці XIX – на початку XX століття формується концепція, що започаткувала управлінську революцію – теорія раціональної бюрократії Макса Вебера. Вона була реакцією на інтенсивний розвиток промисловості. У цей час народжувалися великі ієрархічні структури, визначалися посадові обов'язки менеджерів, управлінська діяльність набула особливого статусу, підвищилась її значущість і відповідальність.

Як відомо, крім менеджера в ринковій економіці важливу роль відіграє друга ключова фігура – виконавець. Навчальний заклад за своєю суттю є основним механізмом здійснення структурних змін в економіці, забезпечення економічного зростання, формування нових професійних компетентностей у випускників ВНЗ, до сучасних умов господарювання на ринку праці [3].

Таким чином, менеджер освіти – це людина такого типу, яка готова йти на ризик, новаторство, примноження багатства суспільства за рахунок випуску високопрофесійних фахівців до галузей людської діяльності, які свої знання, вміння

вкладатимуть у новітні технології виробництва, створюючи продукти чи матеріальні блага високої якості, ринкової новизни, які будуть конкурентоспроможними з товарами іноземних країн. Менеджер регулює процес створення чогось нового, що має цінність; яка приймає на себе фінансову, моральну та соціальну відповідальність, отримуючи грошовий дохід та особисте задоволення досягнутим.

Можна виділити основні відмінності між менеджером виробництва та менеджером системи освіти на основі таких ознак :

Стратегічна орієнтація. Менеджер виробництва – зорієнтований на виконання плану й досягнення ефективності використання тих ресурсів, які є в його розпорядженні.

Менеджер освіти – на пошук новітніх технологій навчання, можливостей, підвищення якості освіти.

Здійснення задуманого. Менеджер виробництва – приймає рішення й будь-що прагне його виконати.

Менеджер освіти – прагне змінювати навчальний процес, щоб отримати високопрофесійних випускників на ринок праці.

Організаційна структура. Менеджер виробництва – застосовує ту організаційну структуру управління, яка склалася і має ієрархічну природу, для досягнення бажаних результатів.

Менеджер освіти віддає перевагу горизонтальним організаційним структурам навчального процесу що спираються на неформальні зв'язки.

Певною мірою ролі менеджера освіти є завдання щоб поряд із засвоєнням базових знань перед сучасною освітою все більше постає завдання навчити учня самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, навчити навчатися, виробити потребу в навчанні впродовж життя.

Особистість розумна в XXI столітті – це людина, яка постійно навчається. Для цього завдання менеджменту освіти – налагодити сучасну і ефективну систему освіти дорослих, яка б передбачала: спеціальні соціальні установи, як наприклад систему післядипломної освіти педагогів, яка включає інститути післядипломної освіти в кожному регіоні України.

Об'єктивність процесів управління в системі освіти потребує поділу управлінської праці. При цьому слід виділити горизонтальний поділ призначення конкретних менеджерів для керівництва підрозділами і вертикальний (координація управлінської роботи).

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ У ВНЗ

Така форма демонструє те, що на кожному наступному етапі чисельність управлінців зменшується. До керівників низової ланки належать куратор групи, викладач, завідувач кафедри, завідувач лабораторії, дільниці тощо.

До складу керівників середньої ланки системи освіти входять декан факультету, директори інститутів, та інші категорії працівників.

До керівників вищої ланки належать директор, ректор, проректор або президент (закладу), їхні заступники.

Висновки. “Менеджмент системи освіти” – це сукупність принципів, методів, засобів і форм управління навчальним процесом, спрямованих на досягнення цілей освіти – навчання, виховання та розвитку особистості.

До сучасних менеджерів освіти ставлять сильні вимоги, їм доводиться ретельно аналізувати зовнішнє середовище для своєчасного внесення змін у вибраний процес навчання, як вимагає сучасний стан розвитку суспільства. Вони повинні добре знати особливості діяльності навчального процесу, сильні та слабкі сторони, щоб передбачити, які зміни принесуть успіх навчальному процесу для формування у випускників високих професійних компетентностей. Іншими словами, управління освітою є основою, сучасною парадигмою до управління всією навчально-виховною діяльністю.

1. Андрушків Б., Кузьмін О. Основи менеджменту. – Львів. – 1995.

2. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. – Дрогобич “Коло”. – 2006. – 608 с.

3. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. Промисловий маркетинг: підручник. – К.: Кондор. – 2010. – 560 с.

4. Вачевський М.В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетентності: монографія. – К.: Професіонал. – 2005. – 364 с.

5. Воробйов Є.М. Економіка. Довідник старшокласника та абітурієнта. – Х.: ТОРСІНГПЛЮС. – 2007. – С. 215 – 237.

6. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної Української педагогіки. посібник для студентів ВНЗ. – Дрогобич “Коло”. – 2006. – 608 с.

7. Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Стороженко О.А. Менеджмент: навчальний посібник. – К.: НАУ. – 2006. – 656 с.

8. Жигір В.І. Шляхи і напрями підготовки майбутніх менеджерів до педагогічної діяльності// Молодь і ринок. – 2010. – №3(62). – С. 48 – 52.

9. Кремень В.Г. Біла книга. Національної освіти України. – К.: ТОВ “Інформаційні системи”. – 2010. – С. 10.

10. Примаченко Н.М. Маркетингова культура у підприємстві. навчальний посібник. – К.: ЦУЛ. – 2005. – 128 с.

11. Шепотько В.П. Розвиток освіти в Україні. Міністерство освіти України. – 1994. – С. 4.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2010

22 травня 2010 року
День перепоховання Тараса Шевченка
на Чернечій горі біля Канева (1861)

149 років тому на Чернечій горі над Дніпром перепоховали тіло Тараса Шевченка. Великий поет свободи помер 10 березня 1861 року у Санкт-Петербурзі і на третій день був похований на Смоленському цвинтарі. А в травні його друзі домоглися дозволу царської влади на перепоховання праху поета в Україні, виконуючи його заповіт.

“Він був сином мужика і став володарем у царстві духа. Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури. Він був самоуком і вказав нові, свіжі і вільні шляхи професорам та книжним ученим”.

Іван Франко
український письменник, поет-перекладач,
громадський діяч

